OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Esikunta

EU- ja kansainväliset asiat

21.9.2022

EJ 7/2022 vp – E 17/2019 vp

Valtioneuvoston selvitys: Oikeusvaltiokertomus 2022 - Oikeusvaltiotilanne Euroopan unionissa

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston E-jatkokirjeestä koskien komission heinäkuussa 2022 antamaa tiedonantoa ”Oikeusvaltiokertomus 2022 – Oikeusvaltiotilanne Euroopan unionissa” (COM (2022) 500 final). Oikeusministeriö on osallistunut valtioneuvoston selvityksen valmisteluun.

Kyseessä on Euroopan komission kolmas kertomus oikeusvaltiotilanteesta Euroopan unionissa. Kertomus koostuu EU:n tilannetta kokonaisuutena tarkastelevasta tiedonannosta ja jokaista jäsenmaata koskevasta maakohtaisesta luvusta, mukaan lukien jäsenmaille osoitetut suositukset. Oikeusvaltiokertomus kattaa edellisvuosien tapaan neljä temaattista aihealuetta: 1) oikeuslaitos, 2) korruptiontorjunnan kehys, 3) tiedotusvälineiden vapaus ja moniarvoisuus sekä 4) hallitusjärjestelmän osien keskinäiseen valvontaan liittyvät institutionaaliset asiat. Vuoden 2022 kertomuksessa tarkastellaan lisäksi ensimmäistä kertaa vakoiluohjelmien käyttöä koskevia kansallisia valvontajärjestelmiä sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioiden täytäntöönpanoa jäsenvaltioissa. Kertomus on laadittu tiiviissä yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa ja se tukeutuu erilaisiin kansallisiin, kansainvälisiin ja muihin lähteisiin.

Monet kertomuksessa käsitellyistä kysymyksistä kuuluvat oikeusministeriön ja sen hallinnonalan toimialaan ja oikeusministeriö on osallistunut E-jatkokirjeessä kuvattuun kertomuksen valmistelumenettelyyn toimittamalla kirjallisia vastauksia komission kysymyksiin sekä osallistumalla komission maatarkastukseen.

Komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen ilmoitti unionin tilaa 2021 käsittelevän puheensa yhteydessä jäsenmaille räätälöityjen suositusten lisäämisestä vuoden 2022 oikeusvaltiokertomukseen. Suositusten tehtävänä on auttaa ja tukea jäsenvaltioita niiden pyrkimyksissä edistää käynnissä olevia tai suunniteltuja uudistuksia ja auttaa niitä tunnistamaan, missä mahdollisesti tarvitaan parannuksia tai jatkotoimia viimeaikaisiin muutoksiin tai uudistuksiin. Suositusten täytäntöönpanoa seurataan tulevissa oikeusvaltiokertomuksissa.

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	oikeusministerio@om.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksessa komissio antaa jäsenmaille yhteensä 145 suositusta, noin 4-8 suositusta kullekin jäsenmaalle. Komissio antaa kertomuksessaan Suomelle neljä suositusta, jotka kaikki koskevat oikeusministeriön toimialaa ja niissä kehotetaan jatkamaan jo käynnissä olevia uudistuksia.

Suomelle suositellaan, että se

- Jatkaa Tuomioistuinviraston aloitteiden kehittämistä tuomioistuinten työn tukemiseksi.
- Jatkaa korruptiontorjuntaa koskevien rikosoikeudellisten puitteiden vahvistamista erityisesti antamalla vaikutusvallan kauppaamista koskevaa lainsäädäntöä.
- Jatkaa toimia uuden kansallisen korruptionvastaisen strategian ja vuosien 2021–2023 toimenpideohjelman täytäntöönpanemiseksi muun muassa aloittamalla kaikkien suunniteltujen toimenpiteiden täytäntöönpanon.
- Jatkaa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistamista, jotta voidaan varmistaa asiakirjojen tosiasiallinen ja laajempi saatavuus ottaen huomioon virallisten asiakirjojen julkisuutta koskevat eurooppalaiset vaatimukset.

Suomelle osoitetut suositukset osoittavat, että tehokkaat tuomioistuimet, korruption torjunta sekä asiakirjajulkisuuden edistäminen ovat tärkeässä asemassa osana oikeusvaltioperiaatteen vahvistamista. Suositukset huomioidaan näihin toimiin liittyvissä kansallisissa prosesseissa.

Tuomioistuinviraston toimintaa koskeva suositus osoittaa, kuten Suomea koskevassakin maaraportissa tuodaan esille, että Tuomioistuinvirasto on toiminnallaan auttanut tiivistämään tuomioistuinten välisiä yhteyksiä. Maaraportissa kuvataan Tuomioistuinviraston toimintaa ja sitä, että virasto alkoi COvid-19-pandemian aikana järjestää säännöllisesti tapaamisia tuomioistuinten johtajien kanssa, mikä on muodostunut vakiintuneeksi käytännöksi. Lisäksi maaraportissa tuodaan esiin, että sidosryhmät suhtautuvat myönteisesti Tuomioistuinviraston avoimeen ja läpinäkyvään viestintään ja toteavat viraston kunnioittavan tuomioistuinten riippumattomuutta.

Komissio suosittelee Suomelle korruptiontorjuntaa koskevien rikosoikeudellisten puitteiden vahvistamista erityisesti antamalla vaikutusvallan kauppaamista koskevaa lainsäädäntöä. Vaikutusvallan väärinkäyttöön liittyvän lainsäädäntöehdotuksen valmistelu jatkuu oikeusministeriössä. Tavoitteena on lähettää HE-luonnos lausuntokierrokselle syksyn aikana.

Komissio suosittelee Suomelle jatkaa toimia korruptionvastaisen strategian ja vuosien 2021–2023 toimenpideohjelman täytäntöönpanemiseksi. Kansallisen korruptionvastaisen strategian toimenpideohjelman täytäntöönpano etenee. Oikeusministeriön asettaman korruptionvastaisen strategian valmistelu-ja ohjausryhmän tehtävänä on muun muassa koordinoida ja valvoa toimenpideohjelman täytäntöönpanoa. Täytäntöönpanosta vastaavat ministeriöt raportoivat toimenpiteiden edistymisestä ohjausryhmälle kolme kertaa vuodessa. Viimeisin raportointi tapahtui kesäkuussa. Kesäkuun (3. raportointi) tietojen valossa täytäntöönpanon etenemisestä voidaan todeta seuraavaa: Kaikkiaan 61/77 eri toimenpiteen täytäntöönpano on aloitettu. Niistä yhdeksän on valmistunut ja 20 on pitkälle edenneitä. Aloittamatta on ollut kesäkuussa kaikkiaan 16 toimenpidettä.

Suomi jatkaa suosituksen mukaisesti julkisuuslain uudistustyötä. Oikeusministeriön asettaman lain uudistamista valmistelevan työryhmän toimikausi jatkuu 30.6.2023 asti. Työryhmän työ on edennyt

suunnitelmien mukaisesti. Näillä näkymin hankkeesta annetaan vielä tulevana syksynä erillinen työryhmän kiireelliseksi arvioima hallituksen esitys, joka koskee esitutkintaan ja syyteharkintaan liittyvien asiakirjojen salassapitoperusteiden selkeyttämistä. Salassapitoperusteiden selkeyttämisen ohella esityksellä pyritään lisäämään kansalaisten ja tiedotusvälineiden mahdollisuuksia saada tietoa rikosasioista ja niitä koskevista viranomaispäätöksistä. Osauudistus liittyy eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuun ja siinä annettuihin suosituksiin eräässä kanteluasiassa.

Kertomus tarjoaa pohjaa jäsenvaltioiden väliselle vuoropuhelulle ja parhaiden käytäntöjen tunnistamiselle. Lisäksi se tarjoaa pohjaa kansalliselle keskustelulle. Oikeusministeri Henriksson järjesti korkean tason seminaarin marraskuussa 2021, jossa keskustelun pohjana oli vuoden 2021 EU:n oikeusvaltiokertomus ja jossa pohdittiin suomalaisen oikeusvaltion tilaa ja mitä impulsseja komission oikeusvaltiokertomus antaa Suomelle oikeusvaltion kehittämisessä. EU-tason keskusteluiden osalta Suomi on myös pitänyt tärkeänä, että oikeusvaltioteemasta keskustellaan EU:n oikeusministereiden kesken. Lokakuun OSA-neuvostossa (13.-14.10.) ministereiden on tarkoitus keskustella erityisesti oikeudellisesta koulutuksesta oikeusvaltiokontekstissa.

Komissio esittää jokaisen jäsenvaltion maaraportissa erinäisiä myönteisiä kehityssuuntia sekä kehittämiskohteita. Suomea koskevassa maakohtaisessa luvussa todetaan, että Suomen oikeuslaitos on edelleen hyvin riippumaton. Raportin mukaan vuonna 2022 kaikkiaan 88 prosenttia yksityishenkilöistä ja 87 prosenttia yrityksistä katsoo, että tuomioistuinten ja tuomareiden riippumattomuus on ”melko hyvä tai erittäin hyvä”. Suomen maaraportin sisältöä on selostettu E-jatkokirjeessä.

Erityisasiantuntija Jussi Mäkinen